

Bibliai etika és antropológia

1-2

Eredendő bűn

vagy öröklött és szerzett bűnös természet?

Dr. Vankó Zsuzsa

Rendszeres teológia

Lapunk 2001/1-2 számában szemelvényeket közöltünk az eredendő bűn XVI. századi katolikus és protestáns értelmezésének a bemutatására. Egy ezeket elemző, a biblikus nézőpontot érvényesítő és összegző tanulmány megjelentetésére is ígéretet tettünk. Levelező tagozatos hallgatóink közül többen időről-időre jelezték ugyanis: az eredendő bűn fogalma és egész problematikája több ponton homályos számukra, igényelnék a tisztázását. Ennek a kérésnek szeretnénk eleget tenni az alábbi írással.

TARTALOM

EREDENDŐ BŰN, VAGY ÖRÖKLÖTT ÉS SZERZETT BŰNÖS TERMÉSZET?	4
I. Az eredendő bűn értelmezése, a körülötte folyó hitviták a XVI. században	4
II. A fennmaradt, tisztázatlan kérdések	5
III. Az eredendő bűn eltérő értelmezése a katolikus és protestáns teológiában jelenleg is fennáll – az augsburgi evangélikus-római katolikus Közös Nyilatkozat tanúságtétele	7
IV. A biblikus álláspont összegezése	14

Eredendő bűn, vagy öröklött és szerzett bűnös természet?

I. Az eredendő bűn értelmezése, a körülötte folyó hitviták a XVI. században

A reformátorok, a reformáció teológusai és hitvallói hitújítók voltak az eredendő bűn értelmezése tekintetében is. Tanításuk lényeges része volt e témakör kifejtése is, hiszen szorosan összefüggött a középpontba állított, első és fő hitcikkellyé tett megigazulástannal.

Az eredendő bűn értelmezése tekintetében egyrészt ragaszkodtak a régi skolasztikus tanításhoz, másrészt eltértek tőle, és szembe kerültek vele. *Dr. Nagy Gyula* így ír erről:

"A reformátorok átvették a bűn átszármazásáról szóló tanítást, de az átszármazó romlás foka, mélysége tekintetében igen nagy a különbség a skolasztika és a reformáció között. A skolasztika szerint az ember a bűnesetben elveszítette a »természetfeletti ajándékot«, s ezzel eredeti igaz voltát. Természete lényegében változatlanul megmaradt, értelmi képességével és akarati szabadságával együtt. A »természetfeletti ajándék« elvesztésével azonban a test önző indulatai túlsúlyba kerültek a lélekkel szemben, és az emberben uralomra jutott az érzéki, bűnös kívánság (concupiscentia). Ez a belső hajlandóság a rosszra a »tapló« (fomes) bennünk, amely a kísértések tüzeiben lángot fog, és igazi, kárhozatos bűnné válik. Ez a látás tehát a bűn súlyát az egyes, aktuális bűnökre helyezi.

A reformátorok az Írás mélyebb megértése és a bűn hatalmának tényleges átélése folytán (Luther a kolostorban) sokkalta súlyosabbnak látják természetünk romlottóságát. Egyfelől: az átszármazó bűn mélységes, kimondhatatlan és félelmes romlás, nem csupán a testi indulatok felülkerekedése, hanem kiváltképpen a lélek magasabb rendű képességeinek romlása az értelemben, a szívben és az akaratban. A concupiscentia lényege nem a test érzéki kívánsága, hanem a lélek hitetlensége és istenellenes önzése. Másfelől: az eredendő bűn nem csupán »tapló« (lehetőség a bűnre), hanem mint önző, istenellenes akarati irány önmagában véve is kárhozatos bűn. Jézus Igéje szerint szívünknek rosszra hajlása is igazi, döntő romlás bennünk (Mt 7,17). Ezért a konkrét bűnökre nem tekintve, magában is időleges és örök büntetést, halált és kárhozatot vonna ránk. A keresztség kegyelme az eredendő bűn vétkét (reotus) törli le. De nem szünteti meg a belső romlást magát. Az eredendő bűn hatalmát szívünkben, értelmünkön és akaratunkon."¹

A reformáció-korabeli hitvallások meglepő, alapvető egységet mutatnak az eredendő bűn értelmezését, az emberi természet mélységes megromlását illetően. Hogy mennyire forradalmi és más volt tanításuk a középkori egyház tanításához képest, azt tanúsítja a *Trienti Zsinat eredendő bűnről szóló határozata* is. Tanulságos ugyanis, hogy mit tartottak fontosnak fenntartani és hangsúlyozni a reformáció ellenében:

"Ha valaki tagadja, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme, amely a keresztségben adatik, eltörli az eredeti bűn állapotát, vagy állítja, hogy nem törli el teljesen azt, ami valódi és sajátos értelemben vett bűn, hanem csak letörli, vagy csak nem tudja be: legyen kiközösítve... Ez a szentséges Zsinat vallja és tartja, hogy a megkereszteltekben ugyan megmarad a rendetlen kívánság (concupiscentia) vagy bűn-élesztő (fomes) kívánság, de amikor harcra kerül a sor, ez a rendetlen kívánság egyáltalán nem képes ártani azoknak, akik nem egyeznek bele a bűnbe és Jézus Krisztus kegyelmével férfiasan küzdenek ellene. Mert bizony »aki szabályszerűen küzd, koszorút nyer.« (2Tim 2,5) A szent Zsinat hirdeti, hogy ezt a rendetlen kívánságot, amelyet az

---

¹ Dogmatika, teológiai akadémiai jegyzet, kézirat gyanánt, 1965. 145, 146. o.

apostol olykor »bűnnek« nevez (pl. Rm 6,12; 7,7; 14-20), az Egyház sosem úgy értelmezte, hogy azért bűn az elnevezése, mintha az újjászületettekben valódi és sajátos értelemben bűn lenne, hanem mert a bűnből van és a bűnre hajlik. Aki ellenkezőleg gondolkodik: legyen kiközösítve!²

II. A fennmaradt, tisztázatlan kérdések

A reformáció-korabeli hitvallásokban nem tisztul ki teljesen egy pont: a reatus haereditarium, a vétkekesség átörökölhetőségének kérdése, Ádám bűnadóssága, tulajdonítás (imputatio) útján való átszármaztatása minden utódjára. Ez az értelmezés Augustinusra megy vissza, megtartotta a skolasztika is, és tanította azt is, hogy a kereszténység eltörli ezt az átörökölt vétkekességet.

A reformátorok és a reformátori hitvallások a természet megromlására tették a hangsúlyt, ez volt fontos számukra a megigazulástan alapjaként. Ugyanakkor nem tagadták, sőt általában megemlézték, fenntartották a reatus haereditarium tanítását is, de nem fejtették ki. Továbbá nem tisztázták pontosan a kereszttség szerepét sem e tekintetben.

Az eredendő bűn fogalmának ez az utóbbi, vitatható része oda hatott – főként a felvilágosodás utáni modern teológiában –, hogy az eredendő bűnnek, mint a természet átörökklődő megromlásának a valósága és súlyossága is megkérdőjeleződött, illetve meggyengült.

Az eredendő, beszámított vétkekesség tanításához olyan érvelések kapcsolódnak a protestáns teológiai hagyományban, amelyek számos kérdést vetnek fel:

"Kétféle felfogás van: az egyik szerint Ádám bűne és a mienk között azért van kapcsolat, mert Ádám és az egyetemes emberiség között fizikai kapcsolat van, mivel ő volt az emberiség őse. Mint az emberi nemzetség feje (caput naturale) követte el a bűnt, és Ádámban fizikailag vétkezünk mindnyájan. Ennek azonban vannak nehézségei, mert igaz ugyan, hogy virtualiter, personaliter és seminaliter beleértetünk Ádámba, azonban personaliter és actualiter nem mi követtük el a bűnt, hanem ő. Mert ha csak ez lenne az oka az egyetemes emberi romlottságnak, akkor felmerül az a kérdés, hogy miért nem vagyunk felelősek Ádám többi bűneiért és minden előtünk álló ember bűnéért is? Ez nem lehetséges, ezért ez az ún. realiztikus elmélet, amely csak a fizikai egységet állítja előtérbe, nem elég.

Van tehát itt egy másik szempont is, az etikai-foederalis szempont. Nemcsak azért van tehát közösségünk Ádám első bűnével, mert ő caput naturale volt, hanem azért is, mert caput foederale is volt, az emberiség reprezentáns feje: »az« ember. Így jutunk át ahhoz a másik hipotézishez, mely etikai-foederalis alapon vallja az első ember bűne és a mienk között lévő kapcsolatot...

Tehát nem imitatio, hanem generatio és imputatio folytán kell nekünk felelni Ádám első bűnéért. A ref. theol. szerint egy »krima«, egy isteni ítélet folytán nekünk is beszámíttatik Ádám bűne... Találón mondja Bavinck, hogy a beszámítás törvénye ellen nem lázadunk, ha pl. a földi életben valami jó örökségre van kilátásunk, amelyet valamely elődünk hagy reánk, mert ilyenkor jólesik az érdemnélküli rokonsági beszámítás; de rögtön kifogásunk van az emberiség szolidaritása ellen, ha az számunkra terhet jelent... Az eredendő vádlottság és romlottság isteni

---

² Fila Béla – Jug László: Az egyházi tanítóhivatal megnyilatkozásai, Örökmécs Alapítvány, Kisterenye – Budapest, 1997. 322, 323. o.

büntetés által történő imputatio és generatio által lesz a mienk, ti. az imputatio által a vádlottság és a generatio által a romlottság."³

*"Arra még aránylag könnyebben vagyunk hajlandók, hogy egyes bűneinkért való felelősségünket elismerjük. Annál súlyosabbá válik számunkra az a kérdés, hogy a bűnnek mint vétkes tartozásnak a fogalma, tehát Isten előtt való felelősségünk kiterjed-e az eredendő bűnre is? Érthető, hogy a természetes ember valósággal fellázad ez ellen a gondolat ellen. Hogyan lehetnének felelősek azért, »amiről nem tehetünk«? A kérdés azonban nem olyan egyszerű, hogy ezzel az ellenvetéssel el lehetne intézni. A valóság arról tanúskodik, hogy az eredendő bűn mindegyikünkben aktuálissá válik az egyes bűnökben, melyekért nem háríthatjuk el magunkról a felelősséget. Figyelembe kell vennünk továbbá azt is, hogy a társas életünk kisebb és nagyobb körei, rendjei, közösségei fölött uralkodó bűnök hatása alól sem vonhatjuk ki magunkat, és ha ezeknek a társadalmi bűnöknek, bűnös szokásoknak cselekvő gyakorlatától többé-kevésbé óvakodunk is, akkor is néma alkalmazkodásunk folytán részeseivé válunk azoknak a közbűnöknek s az értük való közös felelősségnek. Végül ebben a vonatkozásban is érvényesül a közösségek tagjait és a váltakozó nemzedékeket titokzatosan egybefűző helyettesítés vagy helyettség törvénye, mely ugyancsak a felelősségnek az egyikről a másikra való kiterjesztését, az egyiknek a másikért való bűnhődését is jelenti. Mindez teljességgel lehetetlenné teszi számunkra azt, hogy az eredendő bűn sorsszerűségére való hivatkozással kivonjuk magunkat a felelősség alól. Az eredendő bűnről szóló tan nem arra való, hogy lelkiismeretünket elaltassa. Isten színe előtt állva nincs számunkra semmiféle mentség."*⁴

A zűrzavar tovább fokozódik azáltal, hogy akik elvetik az eredendő bűn beszámított vétkeességnek értelmezését, mert összeegyeztethetetlennek tartják Isten igazságával, az Írás határozott kijelentéseivel arról, hogy az atyák bűne miatt ne büntetessenek a fiak (5Móz 14,16, Ezék 18,1-3; 19; 20 stb.), azok együvé soroltathatnak azokkal, akik az eredendő bűn valóságát mindenestől elvetik.

Erről tanúskodik az alábbi idézet: "A *semi-pelegianizmus, görög egyház, Róma, anabaptisták, Zwingli, herrenhutiak, methodisták, általános keresztények és sok újabb kori theológus szerint az eredendő bűn nem eredendő bűn, hanem gyengeség, hiba, betegség. Az ember szerintük nem áll olyan rosszul, mint Augustinus és az orthodox theológia állítják.*"⁵

Pedig a két dolog szétválasztandó. A természet átörökölt romlottságához nem férhet kétség. Az Írás is egyértelműen bűnnek nevezi (Rm 7,14-25-ben ez különösen egyértelmű). Továbbá jogos főbűnnek tekinteni, mert az önzőség minden bűn végső gyökere, és mert igazi mivolta szerint ugyan nehezebben ismerhető fel, de igen makacs beállítottsága az embernek. Ugyanakkor vitatható a felelősség kérdése (és a hozzá kapcsolódó egész hagyományos érvelés) is, mert a személyes, cselekedeti bűnökért (Jak 1,13-15) való felelősség más megítélés alá esik. Külön téma a kisgyermekes esete, akiknél az eredendő romlás még valóban csak átörökölt, még nem mélyítik el, nem súlyosbítják a sorozatos személyes vétkeket.

Tisztázandó a II. parancsolat indoklása is, ahol az Úr szava mintha ellentmondana az 5Móz 24,16-ban és Ezék 18. fejezetében leszögeezett elvnek. Az igeszakasz alábbi, zsidó írásmagyarázat szerinti értelmezése nagyrészt keresztény szempontból is jóváhagyható: "*Különbséget tesz az erkölcsi felelősség között, amely csak a bűnös szülőket terheli és a természetes következmények, a bűnre való hajlamosság között, ami az utódokhoz örökségként került. Tekintetbe veszi a káros környezetet és befolyását. Azért mérsékli az igazságot*

³ Sebestyén Jenő: Református dogmatika, kiadja: a budapesti Ref. Theol. Akadémia Kurzustára, 1940. 172, 173. o.

⁴ Pröhle Károly: A hit világa, bevezetés a keresztyén hittanba, Harangszó Kiadás, Győr, 1948. 195. o.

⁵ Sebestyén Jenő im. 172. o.

irgalommal. Az *Imit* régi fordítása: »megbünteti az atyák bűnét a gyermekeken«. A Tóra sem itt, sem máshol nem tanítja azt, hogy a vétkes apák bűnét meg kell torolni az ártatlan gyermekeken. »A vétkezõ lélek, az hal meg«, mondja Ezékiel próféta (18,4). És az állam joghasználatára a Tóra világosan megállapítja: »Ne ölessenek meg az atyák a gyermekek miatt és a gyermekek se ölessenek meg az atyák miatt, mindenki a maga vétkéért ölessék meg.« (5Móz 24,16). Bizonyos, hogy az emberi tapasztalat igen határozottan mutatja a szülők és gyermek egymástól való függését erkölcsi szempontból. Az apa rossz példája nagyon gyakran elrontja ivadékait. A bűnös szülők legrettenetesebb hagyatéka gyermekeikre nem az, hogy ezek is bűnhődnek a szülők vétkeiért, hanem hogy hajlamosak más, új bűnök elkövetésére. Eszerint minden szülőben kell, hogy ha már más nem is, legalább a gyermekek iránti szeretet növelje Isten iránt szeretetét. Ebben büntől visszatartó erő rejlik, nehogy örökségbe adják a hajlamot, hogy ugyanazokat a bűnöket utódaik is elkövessék." ⁶

Az eredendő bűn témaköre a rendszeres teológia sok nyitott kérdést magában foglaló fejezete ma is. A megigazulás szempontjából pedig igen lényeges a homályos pontok tisztázása, amint erre az alábbi sorok is rámutatnak:

"Keresztyén hitünk tartalmának és igazságának tisztázása, tudatosítása szempontjából kétségkívül döntő jelentősége van a bűn fogalmának, tehát annak, hogyan fogjuk fel a bűn lényegét. A bűn felől alkotott fogalmunk minemősége közvetlen kihatással van a keresztyén hit tartalmának összes vonatkozásaira. Közelebbről a bűnről szóló tan és a megváltásról szóló tan van egymással felbonthatatlan kölcsönös viszonyban. Minden hiba, melyet a bűnről való fogalmunk megalkotásában elkövetünk, alkalmas arra, hogy elhomályosítsa Krisztus megváltói érdemét, és viszont, ha Krisztus megváltói személyét és művét nem ismerjük el annak, aminek az evangélium mondja, akkor ez megakadályozza a bűn valószínű, halálosan komoly megítélését. Már maga ez a kapcsolat mutatja a bűn felfogásának középponti és döntő jelentőségét."⁷

III. Az eredendő bűn eltérő értelmezése a katolikus és protestáns teológiában jelenleg is fennáll – az augsburgi evangélikus-római katolikus Közös Nyilatkozat tanúságtétele

Az eredendő bűn értelmezése tekintetében ma is alapvető különbség (nem csupán eltérő hangsúly!) áll fenn a római katolikus és a protestáns teológia álláspontja között. Ez egyértelműen megállapítható, ha jobban szemügyre vesszük az 1999. okt. 31-én aláírt evangélikus-katolikus Közös Nyilatkozat antropológiát érintő érzékeny, kritikus pontjait.

A *Közös Nyilatkozathoz* hozzátartozik a *Források* című szemelvénygyűjtemény, amely a megelőző dialógusok anyagából készített összeállítás, a Hivatalos Közös Állásfoglalás, a Függelék a Hivatalos Közös Állásfoglaláshoz. Ez lehetővé teszi a Közös Nyilatkozatban foglalt szöveg árnyalt értelmezéseit a szorosan hozzákapcsolódó dokumentumok által.

Tanulságos továbbá a Lutheránus Világszövetség Tanácsának 1998. június 17-ei genfi határozata, valamint a katolikus egyház erre adott válasza (1998. jún. 25.), amelyben a katolikus fél számos ponton észrevételeket tesz a Közös Nyilatkozat szövegét illetően, és kifejti a maga álláspontját illetve értelmezését, amelyhez ragaszkodik. Az utóbbihoz hozzákapcsolódik Cassidy bíborosnak, a Keresztények Egységét Előmozdító Pápai Tanács elnökének *Katolikus állásfoglalás a megigazulásról* című kommentárja, amelyben értelmezi és egyetértéssel támogatja a hivatalos Katolikus Választ. Mindezeket együtt jelentette meg a Közös

⁶ H. J. Hertz: Mózes öt könyve és a haftárak, Akadémiai Kiadó, Budapest 1984, 214, 215. o.

⁷ Pröhle K.: im. 187. o.

Nyilatkozattal kapcsolatos hivatalos dokumentumgyűjtemény, amelyet az Evangélikus Sajtóosztály és a Szent István Társulat közösen adott ki.

A továbbiakban mindezekből a dokumentumokból idézni fogunk, mivel együttesen teszik világossá az általunk vizsgált, antropológiát érintő kérdéseket.

Magából a Közös Nyilatkozatból a következőket emeljük ki:

"Közösen valljuk, hogy a keresztségben a Szentlélek az embert Krisztussal egyesíti, megigazítja és valóságosan megújítja. A megigazított embernek mégis egész életében szüntelenül Isten feltétel nélküli megigazító kegyelmére kell tekintenie. Állandóan fenyegeti a bűn még mindig meglevő hatalma és támadása (vö.: Rm 6,12-14). Nem mentesül a régi ember Istennel szembehelyezkedő önző kívánságai ellen (vö.: Gal 5,16; Rm 7,7, 10) folytatott, egész életen át tartó küzdelem alól...

Az evangélikusok ezt úgy értelmezik, hogy a keresztény ember »egyszerre igaz és bűnös«... Már ez az Istennel való szembehelyezkedés önmagában is valódi bűn... Az evangélikusok állítják, hogy a megigazított ember bűnös is, és istenellenessége valóságos bűn...

A katolikusok azt a felfogást képviselik, hogy Jézus Krisztus kegyelme, amelyet az ember a keresztségben kap, mindent eltöröl, ami »sajátos értelemben« bűn, ami »kárhóztatásra méltó« (Rm 8,2), de megmarad az emberben egy bűnből eredő és bűnre készítő hajlam (concupiscentia). Katolikus meggyőződés szerint az emberi bűnök létrejöttéhez mindig hozzátartozik a személyes elem, melynek hiánya esetén ezt a hajlamot nem tekintik sajátos értelemben vett bűnnek."⁸

Csak akkor meggyőző az állítás, hogy kizárólag ingyen kegyelemből, Krisztusért igazulhatunk meg, ha nyilvánvaló az ember bűnben való teljes elveszettsége és tehetetlensége. Az Ágostai hitvallás Apológiája a skolasztikusok szemére veti, hogy "az emberi természetnek ép erőt tulajdonítanak ahhoz, hogy... Isten parancsolatait betöltse",⁹ és ezzel érdemet szerezzen magának. A Közös Nyilatkozat nem tisztázza egyértelműen az ember és a bűn viszonyát.

További kritikus kijelentések: "Közösen valljuk, hogy a jó cselekedetek (a hitben, reménységben és szeretetben folytatott élet) a megigazulást követik és annak gyümölcsei. Amikor a megigazított ember Krisztusban él és a kapott kegyelemben tevékenykedik, bibliai kifejezéssel szólva, jó gyümölcsöt terem...

Katolikus felfogás szerint a jó cselekedetek, melyeket a kegyelem és a Szentlélek tesz lehetővé, hozzájárulnak a kegyelemben való növekedéshez, azért, hogy az Istentől kapott igazság megmaradjon és a Krisztussal való közösség elmélyüljön. Amikor a katolikusok állítják a jó cselekedetek »érdemszerző« jellegét, ezzel azt akarják kifejezni, hogy ezeknek a cselekedeteknek a bibliai tanúságtétel mennyei jutalmat ígér. Hangsúlyozni kívánják a személy cselekvéséért viselt felelősségét anélkül, hogy a jó cselekedetek ajándék jellegét elvitatnák vagy tagadnák, hogy a megigazulás mindig a kegyelem meg nem érdemelt ajándéka marad."¹⁰

Mivel a jó cselekedetek érdemszerző volta teljes ellentéte a hit általi megigazulás tanának, aligha megmagyarázható, hogy ez a kifejezés egyáltalán hogyan szerepelhet a nyilatkozatban, mégpedig ily módon: "A katolikusok kitartanak a jó cselekedetek érdemszerző voltánál." Ezután következik egy szelídítő, interpretáló mondat, miszerint ezzel csak azt

---

⁸ (28) – (30.) bek.

⁹ II. cikk 8. szakasz

¹⁰ (37.) – (38.) bek.

kívánnák kifejezni, hogy a jó cselekedetek *jutalmat* nyernek a mennyben. Ezzel azonban a kérdés még nyitott marad és a probléma elrendezetlen.

A XVI. századi hitviták idején ugyanis éppen a *jutalom* bibliai fogalmára hivatkozva igyekezett fenntartani a katolikus fél a jó cselekedetek érdemének eszméjét. Ezt olvassuk az Agostai hitvallás Apológiájában: *"A jutalom szót ragadják ki... Halljuk a jutalom szót, tehát nincs szükség Krisztus közbenjárására, sem a hitre... Nem kezdünk hiábavaló szóvitát a jutalom szóról. Ha... elismerjük, hogy Krisztusért, hit által nyilvánítottunk igazaknak, és hogy a jó cselekedetek a hitért kedvesek Istennek, akkor a jutalom szóról nem szükséges tovább sokat vitatkozni. Mi meg elismerjük, hogy az örök élet jutalom, mert az ígéret folytán megillet minket, de nem érdemeink miatt."*¹¹ A Biblia fogalomvilága ismeretében az érdem és a jutalom semmilyen módon vagy értelemben nem kapcsolható össze. A Bibliában csakis a *kegyelemből nyert jutalom* eszméjével találkozunk.

A Közös Nyilatkozathoz kapcsolódó, előbbieken felsorolt, további dokumentumok alapján még világosabbá válik a katolikus és evangélikus álláspont különbsége az antropológiát érintő kérdésekben, amely a verbálisan kimunkált, látszat-konszenzus ellenére is fennmarad. Ezek az alapvető kérdések a következők:

– Öröklött és szerzett természete folytán ténylegesen bűnös, bűnben elveszett állapotban van-e az ember, még megigazult, Isten kegyelmébe fogadott állapotában is, s mint ilyen rászorul-e szüntelenül Isten bűnbocsátó, megigazító és megszentelő kegyelmére? Más szóval: hogyan vélekedünk az emberi természet eredendő (öröklött) romlottságáról? Valljuk-e radikálisan megromlott voltát, és ennek folytán az ember abszolút Krisztus kegyelmére utaltságát ugyanúgy, mint a XVI. századi reformátorok és reformációs hitvallások? Vagy pedig – némileg közeledve a katolikus állásponthez – inkább hajlunk arra, hogy több pozitív lehetőséget tulajdonítsunk az embernek a tökéletesedés és spirituális fejlődés tekintetében? Ebben a kérdésben való állásfoglalásunk kihat történelemszemléletünkre, megalapozhat egy emberi erőfeszítésekre építő optimizmust a jövőt illetően, bizonyos értelemben még politikai konzekvenciái is vannak.

– Képes-e az ember az isteni kegyelem bizonyos kezdeményezésével számolva ugyan, de lényegében önmagában Isten előtt elfogadható jócselekedetekre, illetve lehet-e szó – bármilyen értelemben is – érdemszerző emberi jó cselekedetéről?

Meghatározza az egész krisztológiánkat és szótériológiánkat az, hogy miként foglalkunk állást e két, egymással szorosan összefüggő kérdésben.

A Források c. szemelvénygyűjteményben a következőket olvashatjuk: *"Arról van szó, milyen értelemben lehet a megigazított ember esetében bűnről beszélni anélkül, hogy az az üdvösség valóságát korlátozná. Míg az evangélikus fél ezt a feszültséget a »féken tartott bűn« (peccatum regnatum) kifejezéssel adja vissza, amely feltételezi a keresztyén emberről az »egyszerre igaz és bűnös« (simul iustus et peccator) tanát, a római fél úgy vélte, hogy az üdvösség valóságát csak úgy lehet megőrizni, hogy a bűnös kívánság [németül: Konkupiszenz] bűnjellegét vonja kétségbe."*¹²

Mint az előzőekben láttuk, a reformátorok az emberi természet radikálisan megromlott voltát vallották, ez volt számukra az eredendő bűnről szóló tanítás lényege. Nem tagadták meg, illetve nem vonták revízió alá az öröklött vétkekesség eszméjét sem, amelyet a középkori egyház teológiája belefoglalt az eredendő bűn fogalmába. A hangsúlyt azonban egyértelműen az előbbire tették. Az eredendő vétkekesség eszméje, a hozzá kapcsolódó hagyományos érvelésekkel

¹¹ IV. cikk, 357., 358., 362. szakasz.

¹² VELKD 82, 29-39.

igen ingatag alapokon áll, amint erre számos mértékadó teológus is rámutatott századunkban. Az emberi természet radikális megromlottsága azonban nem kérdéses. Mélyen igaz Luther megállapítása: *"Ez az eredendő bűn az emberi természetnek olyan egészen mélységes és gonosz romlottsága, hogy föl sem tudjuk fogni az értelmünkkel, hanem hinnünk kell az Írás kijelentése alapján."*¹³

A Római levél 7. fejezetének záró szakaszában Pál apostol egyértelműen bűnnek minősíti az emberi természet romlottságát, amikor a *testében* (görög *sarx*), *tagjaiban* lévő *bűn törvényéről*, a *benne lakozó bűnről* beszél. Fontos, eldöntendő kérdés – amit egyébként az exegeták sokat vitattak – hogy a megtért vagy a megtéretlen emberről szól-e itt az apostol. Kétségtelenül az előbbiről van szó, mert éppen a megtért ember tudja igazán meglátni és átérezni a benne lakozó, a természetében törvényként rögzült bűn hatalmát és mélységét. Külön kérdés, hogy az ember mennyire felelős az eredendő bűnért. A bibliai kijelentések ahhoz a következtetéshez vezetnek, hogy maga az öröklött természet nem bűn önmagában. E tekintetben némi igazsága van a katolikus érvelésnek, hogy *"az emberi bűnök létrejöttéhez mindig hozzátartozik a személyes elem"*.¹⁴ (Vö. Jak 1,14-15) Az öröklött bűnre való hajlam azonban gyakorlatilag soha nincs önmagában, nem különíthető el a személyes bűnelkövetések nyomán hozzáadódó szokás törvényétől. Ezért helyesebb az ember *öröklött és szerzett természetéről* beszélni, semmint csupán az öröklött természetéről. Az öröklött és szerzett természet tekintetében pedig fennáll az ember személyes felelőssége is.

A Függelék 2/B. pontjában ezeket olvashatjuk. *"A concupiscentia fogalmát a katolikus és az evangélikus fél különböző jelentéssel használja. Az evangélikus hitvallási iratok a concupiscentiát, mint az ember önmagát kereső kívánságát értik, amelyet a lelkieg értelmezett törvény fényében bűnnek tekintenek. A katolikus értelmezés szerint a concupiscentia az emberben még a keresztség után is megmaradó hajlam, amely a bűnből származik és a bűnre vezet. Az itt meglévő különbségek ellenére evangélikus szempontból elfogadható, hogy a kívánság olyan réssé válhat, amelyen keresztül a bűn támad. A bűn ereje miatt az egész ember magában hordozza az Istennel való szembehelyezkedés hajlamát. Ez a hajlam sem az evangélikus, sem a katolikus felfogás szerint »nem felel meg Isten emberiséggel kapcsolatos eredeti tervének« (KNY 30). A bűnnek személyes jellege van, s mint ilyen, Istentől való elszakadáshoz vezet. Ez a régi ember önző kívánsága és az Isten iránti bizalomnak és szeretetnek hiánya."*

Ebben a szakaszban különösen kiütözik az eredendő bűnnek az a skolasztikus teológiából eredő felfogása, amely alapvetően *hiánynak*, a természetfeletti kegyelem hiányának értelmezi az eredendő bűnt. A reformátorok nagy küzdelmet folytattak ezzel a skolasztikus tanítással, rámutattak arra, hogy Isten és az Ő erkölcsi törvénye elleni aktív lázadásban és ellenségeskedésben nyilatkozik meg a megromlott emberi természet. Ehhez képest merész váltás, illetve kompromisszum az alábbi, fent idézett szakaszban található megállapítás: *"evangélikus szempontból elfogadható, hogy a kívánság olyan réssé válhat, amelyen keresztül a bűn támad."* Érdekes és jellegzetes a *"lelkieg értelmezett törvény"* kifejezés, illetve az *"ennek fényében felismert bűn"* fogalma, amely szintén a katolikus és protestáns teológia szemlélete közötti különbségre utal.

A Lutheránus Világszövetség Tanácsának 1998. jún. 17-i genfi határozatára adott hivatalos Katolikus Válaszban – melyet a Hittani Kongregáció és a Keresztények Egységét Előmozdító Pápai Tanács közös egyetértésben dolgozott ki – még erőteljesebb az evangélikus hitvallásoktól eltérő, hagyományos katolikus álláspont fenntartása. *"A legnagyobb nehézségek azzal kapcsolatban, hogy a megigazulás témájában a két fél közötti teljes konszenzusról"*

¹³ A Schmalkaldeni Cikk bűnről szóló szakaszának 3. bekezdéséből.

¹⁴ Közös Nyilatkozat 4.4. (30.) bek.

lehesse beszélni, a 4.4. »A megigazított ember – bűnös ember« (Das Sündersein des Gerechtfertigten) szakaszban található (KNY 28-30). Az önmagukban véve jogos különbségek figyelembevétele mellett is, melyek a hit adottságának különböző megközelítési módjaiból származnak, katolikus oldalon már maga a cím csodálkozást vált ki. A katolikus egyház tanítása szerint ugyanis a keresztségben elvételük mindaz, ami valóban bűn, és ezért Isten semmit sem utál az újjászülettekben. Ebből következik, hogy a bűnre való hajlam (concupiscentia), amely a megkereszteltben megmarad, már nem voltaképpen bűn. Ennélfogva az »egyszerre igaz és bűnös« formula úgy, ahogy a 29. pont eleje magyarázza (»Egészen igaz a hívő, mert Isten az Ige és a szentség által bűnét megbocsátja... Magára tekintve azonban a törvény által felismeri, hogy egészen bűnös is marad, a bűn még benne lakik...«) a katolikusok számára nem elfogadható... Ezen okokból nehézségek vetődnek fel azzal a kijelentéssel kapcsolatban, hogy a »simul iustus et peccator« tanítását a jelen megfogalmazásban, ahogy azt a Közös Nyilatkozat előterjeszti, az eredeti bűnről és megigazulásról szóló trienti határozat anatómái (tanbeli elítélései) nem érintik.¹⁵

Cassidy bíboros ehhez fűzött kommentárja is egyértelmű és szókimondó: "A legalapvetőbb nehézség a Nyilatkozat 4.4. fejezetére vonatkozik, ahol a megigazult ember, mint bűnös szerepel. Nehéz belátni, hogy a Nyilatkozat 29. pontjában a megigazult ember, mint bűnös evangélikus értelmezése hogyan fér össze a 30. pontban szereplő katolikus tanítással. Ennek következtében úgy tűnik, ellentétben áll az evangélikus magyarázat a katolikus felfogású keresztséggel, amellyel bármi, amit joggal nevezhetünk bűnnek, megszűnt. A concupiscentia természetesen megmarad a megigazítottban, de a katolikusok számára ezt már nem lehet, amint mondják, bűnnek minősíteni, jóllehet a 29. pontban az szerepel, hogy az evangélikusok számára ez valóságosan bűnt jelent."¹⁶

Ezeknek az idézeteknek a fényében különösen nyilvánvaló, hogy a katolikus fél is az antropológiai szemléletet tekinti a legérzékenyebb pontnak a Közös Nyilatkozatban. Való igaz, hogy a megigazulástan egész felépítménye az antropológiai szemlélet fundamentumán nyugszik. Nyilvánvaló az is, hogy a katolikus egyház alapvetően az inputatio útján átszármazott öröklött vétkeiséget tekinti az eredendő bűn fontosabbik elemének, amit viszont a keresztség (gyermekkeresztség) teljesen eltöröl. Így érvényben marad Aquinói Tamás nevezetes tétele: "Gratia non tollit sed perficit naturam." Ha ugyanis nem radikálisan megromlott, hanem csak meggyengült az emberi természet, akkor nincs szükség a kegyelem általi teljes újjáteremtésére, a "meghalásra és feltámadásra" az újjászületésben; akkor a kegyelemnek csupán csak az emberi természet tökéletesítését kell munkálnia. Meglepő és elgondolkoztató, hogy a klasszikus protestáns tanítást illetően még a Trienti Zsinat elítélő, kiközösítő kánonját is érvényesnek tartja a hivatalos Katolikus Válasz.

Az eltérő álláspontok ismertetését az emberi természet megromlásának mibenlétével, illetve mélységével kapcsolatban egy modern katolikus dogmatikából való, tanulságos idézettel zárom. Az alábbi sorok arra is rámutatnak, hogy milyen messzemenő következményekhez vezet teológiai antropológiai állásfoglalásunk: "Szent Ágoston... néha teljesen megromlottnak tünteti fel az emberi természetet. Ilyen kifejezéseinek olvasásakor azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk Ágoston költői és szónoki stílusát. Ő rétori felnagyítással a paradicsomi ideális állapotot tünteti fel természetesnek, mondja az ember természetének, és ehhez képest valóban nagy a veszteség. A skolasztika ezt természetfölötti síkra felemelt természetnek, natura elevatanak nevezi. A középkori és a trienti teológia azt érti természetnek, ami az ember arisztotelészi meghatározásában (homo est animal rationale) foglaltatik. Az utóbbihoz képest nem lehet megromlottságról, hanem csak meggyengültségről beszélni. Tehát más Ágoston

¹⁵ A pontosítások c. szakasz 1. pontjából.

¹⁶ Állásfoglalása 8. pontjából.

természet »modell«-je, és más a középkor modellje. Az ágostonos modellt tartotta szem előtt Luther és Kálvin, ezt tartja szem előtt Karl Barth is...

Sok mai ember vagy túlzott optimizmussal, vagy túl pesszimista módon szemléli és ítéli meg az ember természetét és az emberiség jövőjét. A túlzó optimisták minden bajt és gyengeséget átmenetinek tartanak és azt vallják, hogy akár a kultúra haladása (kultúroptimizmus), akár a társadalmi szerkezet megváltoztatása (szociális optimizmus) révén a bajok és egyenlenségek előbb-utóbb teljesen kiküszöbölhetők lesznek. Ezzel szemben az ateista egzisztencialisták és egyes múlt századi bölcselek pesszimizmusa azt hirdeti, hogy sem külső, sem belső eszközök (pl. nevelés, önnevelés, kegyelmi élet, társadalmi változások) nem képesek tartósan megváltoztatni az embert, jobbra fordítani a sorsát, az emberiség jövője is katasztrófákkal fenyeget. Az áteredő bűn tana sem a túlzott optimizmusnak nem kedvez, sem a túlzott pesszimizmusnak"¹⁷

Hogy a katolikus egyháznak a Közös Nyilatkozatban is fenntartott antropológiai szemlélete mennyire mozdíthatatlan, integráns része a katolikus teológiának, az többek között abból is kitűnik, hogy a katolikus erkölcteológiák milyen nagy teret szentelnek a lelkiismeret tárgyalásának. A lelkiismeret jelentőségét természetesen a protestáns teológia sem becsüli alá, mindazonáltal e tekintetben is jellemző a különbség a katolikus és a protestáns álláspont között. "A skolasztika hagyományos lelkiismeret-tanát Luther elveti... Nagyon is puszta morálról van benne szó, ez a tan általában és áthatóan túl optimistán beszél az erkölcsről, még a misztikusok megfogalmazásában is. Azt a feltevést, hogy az emberben az Isten akarata illetve a jó iránti érzék érintetlenül maradt, Luther nem hagyhatta érvényben. Ez alapvetően nem illik azon elképzelésébe, hogy a bűn az egész embert érintette, nem menekült meg sértetlen mag."¹⁸

A jó cselekedet-érdem-jutalom témakörében is érdekes kijelentéseket lehet találni a Közös Nyilatkozathoz kapcsolódó dokumentumokban.

A Források c. szemelvénygyűjteményben például ez olvasható: "A zsinat kizárja a kegyelemnek, tehát a megigazulás kiérdemlésének lehetőségét (2. kánon: DS 1552) és az örök élet érdemét magának a kegyelemnek az ajándékára alapozza a Krisztus tagjaként való lét által (32. kánon: DS 1582). A jó cselekedetek »érdemek« – ajándékképpen... Sok ellentétet lehetne egyszerűen úgy megszüntetni, ha az »érdem« félreérthető kifejezését a »jutalom« bibliai fogalmának igazi értelmével összefüggésben látnánk és gondolnánk. (LV:N 74,79/LV:A 67)"¹⁹

Különös mondat: "A jó cselekedetek »érdemek« – ajándékképpen". Az érdem és az ajándék egymást kizáró fogalmak, mivel itt nem Krisztus érdeméről van szó, hanem az emberi jócselekedetek érdeméről. Ha elismerjük, hogy Isten kegyelmének a kezdeményezéséből indul ki minden – amit a Közös Nyilatkozat és a hozzá kapcsolódó dokumentumok is elismerni látszanak –, akkor ebből logikusan az következik, hogy az embernek nincs olyan érdeme, amelyet magának tulajdoníthatna, illetve nincsenek olyan pusztán emberi erőből véghez vitt jócselekedetei, amelyek Isten ítélete mértékének is megfelelnének. Akkor pedig, ebből az következik, hogy nincs érdem, nincs dicsekedés, mert "kirekesztett... a hit törvénye által". (Rm 3,27) A jutalom – mint az érdem fogalmának kiváltására és egyben fenntartására alkalmazott fogalom – egyáltalán nem oldja meg a problémát. A jutalom szó értelmezhető az érdem fogalmával rokon fogalomként, illetve megtölthető hozzá hasonló tartalommal, amint erre – az Ágostai hitvallás Apológiáját idézve – az előbbieken rámutattunk.

Ugyancsak a Források szemelvénygyűjteménye hivatkozik a Trienti Zsinat 24. kánonjára is, amelyhez a következő megjegyzést fűzi: "Amennyiben a 24. kánont az igazság (a

¹⁷ Előd István: Katolikus dogmatika, Szent István Társulat, Budapest, 1978. 188-189. o.

¹⁸ Helmut Weber: Általános erkölcteológia, Szent István Társulat, Budapest, 2001. 203. o.

¹⁹ Források a 4.7. A megigazított ember jó cselekedetei fejezet 38-40. pontjához.

"megigazulás") ilyen értelmében értik, ti. hogy az emberben és az emberen hat, akkor az ránk nem vonatkozik. Ha ezzel szemben a 24. kánonban az »igazságot« a keresztény embernek Isten előtti elfogadottságára vonatkoztatják, akkor az ránk vonatkozik; ez az igazság ugyanis mindig tökéletes, amellyel szemben a keresztény ember cselekedetei csak »gyümölcsök« és »jelek« (VELKD 94,2-14).²⁰

A Trienti Zsinat 24. kánonja szó szerint így hangzik: "Ha valaki azt állítaná, hogy a jócselekedetekkel az elnyert megigazulás nem őrződik meg, s nem is nyer növekedést Isten szemében, hanem a tettek csak az elnyert megigazulás gyümölcsei és jelei, de nem növekedésének okai is: legyen kiközösítve."²¹

Nyilvánvaló, hogy ebben a zsinati törvényben az *ok* fogalma az *érdem* fogalmának felel meg. Igazából nem félreérthető ez a paragrafus, és logikusan az következik belőle, hogy az anatómia ma is érvényes a lutheránusokra, illetve a protestánsokra vonatkozóan.

A katolikus egyház Válaszában szintén egyértelművé válik, hogy az *érdemszerző jócselekedetek* eszméje – a frazeológia változatosabbá tétele és árnyaltabb értelmezése ellenére is – jelenleg is változatlanul fenntartatik a katolikus egyházban: "A katolikus egyház azt a nézetet képviseli, hogy a megigazult jócselekedetei mindig a kegyelem gyümölcsei. Ugyanakkor azonban, és anélkül, hogy a teljes isteni kezdeményezésből valamit is megszüntetnénk, a jócselekedetek egyúttal a megigazult és belsőleg megváltozott ember gyümölcsei. Ezért mondhatjuk azt, hogy az örök élet egyszerre kegyelem és jutalom is, melyet Isten a jócselekedetekért és érdemekért ad."²²

Egyértelműen megállapítható itt, hogy a *kegyelmet* és a *jutalmat* valójában egymással ellentétes fogalomnak tekinti a katolikus teológia, mint ahogy ténylegesen ellentétben is állnak egymással. Tehát nem a *jutalom kegyelemből*, hanem a *jutalom a jócselekedetekért* eszméjét vallja a katolikus teológia. A *jócselekedetek* és *érdemek* fogalmi viszont szorosán összekapcsolódnak, mint ahogy ténylegesen össze is tartoznak. Az is érdekes, hogy miként minősülnek át a "Lélek gyümölcsei" (Gal 5,22) az "ember gyümölcseivé" a katolikus teológia szemléletében.

A Közös Nyilatkozat, valamint a hozzá kapcsolódó dokumentumok antropológiai vonatkozású kijelentéseinek az elemzéséből tehát kitűnik, hogy az alapvető antropológiai szemlélet tekintetében nem alakult ki tényleges konszenzus a római katolikus és az evangélikus álláspont között.

Érdekes, hogy a katolikus elemzők ezt jól látják és határozottan meg is állapítják. Az alábbiakban két példát idézünk erre vonatkozóan: "A Trienti Zsinat, amely a megváltásról és a megigazulásról szóló katolikus tanítást rögzíti, szintén úgy fogalmaz, hogy az ember üdvössége nem emberi érdem, hanem isteni ajándék, s hogy az ember önmagától nem érdemelheti ki az üdvösséget. Csakhogy a lutheri megigazulástannal ellentétben a Tridentinum nagyobb súlyt fektet az ember felelősségére. Megállapítja, hogy az emberi természet nem tekinthető mindenestől romlottnak. Jóllehet az ember szabadsága és jótettekre való képessége nagymértékben meggyengült, mégsem vész el teljesen. A concupiscentia, a rosszra való hajlam csak akkor bűn, ha az ember tettekkel engedelmeskedik neki."²³

Meg kell jegyeznünk itt, hogy az ember felelőssége akkor is megmarad, ha valljuk az emberi természet radikális romlottságát: fennáll ugyanis a felelősség az Isten kegyelmi hívására

---

²⁰ Uo.

²¹ Fila Béla – Jug László: im. 335. o.

²² A 3. pontból.

²³ Mártonffy Marcell: Katolikus–evangélikus nyilatkozat a megigazulásról, Mérleg, 99/4. 418. o.

adott szabad válaszadásnál, érvényesül a felkínált kegyelem elfogadásánál vagy visszautasításánál.

„A lutheri megigazulást a XVI. század képzeletvilága hatja át: az eszkatológikus, a végidőben bekövetkező ítélet jóval nagyobb szerepet játszik benne, mint a mai gondolkodásban. Maga Luther is rettegett az ítélettől. Félelmével függött össze az önmegfigyelés finom lélektani készsége. Nemcsak az bűnös, aki kézzelfogható gaztetteket, erkölcsi értelemben vett bűnöket követ el. Luther saját magában és minden emberben alapvető torzulást fedezett fel: mélységes elfordulást Istentől és üdvözítő akaratótól. Igaz élet Luther szerint csak ott van, ahol az ember önmegvalósítása maradéktalanul Isten felé irányul. A saját magában rejlő, mintegy kiirthatatlan ellentmondást Luther az eredendő bűn jelenléteként értelmezi. A katolikus hagyománytól eltérően, Luther felfogása szerint a rossz hajlam (concupiscentia) nemcsak gyengíti az emberi természetet – Ádám tettének maradványát és örökségét, amely mindenkor korlátok közé szorítja az ember jóra való képességét. Az eredendő bűn a reformátor gondolkodásában lélektanilag sokkal konkrétabb, hatékony valóság. Luther az embert az Istenbe vetett üdvösségszerző hit és az önző kívánság (concupiscentia) feszültségtereként jellemzi. A megigazulás történetét Luther mint bírói eljárást gondolja el. Noha az embert, mint menthetetlen bűnöst vezetik az ítélőszék elé, az ítélet végül mégis az, hogy az isteni Bíró felmenti: az igaztalan bűnös javára helyettesítőleg beszámítja Krisztus igaz voltát (imputatio). A mai vallási nyelv Isten jóságát és emberszeretetét, az emberrel szemben megnyilvánuló feltétlen üdvözítő szándékát emeli ki.”²⁴

IV. A biblikus álláspont összegezése

1. Az *eredendő bűn* kifejezés nem szerencsés, nem pontos. Azt sugallja ugyanis, mintha valamely konkrét bűn, ez esetben az őszülők bűne áteredő, átörökíthető lenne az utódokra. *Jak 1,14-15* világos leírást nyújt a bűn születéséről az emberben: *"Mindenkinek kísértetik, mikor vonja és édesgeti a tulajdon kívánsága, azután a kívánság, megfogván bűnt szül, a bűn pedig teljességre jutva halált nemz."* A bűn megfogása nyilvánvalóan a kísértésre való engedésre, a bűnbe való beleegyezésre utal az ember részéről a szabad választás alapján, amely – még ha igen gyakran féltudatosan, illetve majdnem hogy automatikusan is – mindenkor működik.
2. A konkrét bűn, illetve a vele kapcsolatos bűnadósság örökölhetőségét, beszámításának, tulajdonításának a lehetőségét kereken és határozottan tagadja a Szentírás, mégpedig az alábbi kijelentésekkel:

„Meg ne ölettessenek az atyák a fiakért, se a fiak meg ne ölettessenek az atyákért, ki-ki az ő bűnéért haljon meg.” (5Móz 24,16)

„Mi dolog, hogy ezt a közbeszédet szoktátok mondani Izráel földjén, mondván: az atyák ettek egrést és a fiak foga vásott meg bele? Élek én, ezt mondja az Úr Isten, nem lesz többé helye köztetek ennek a közbeszédnek Izráelben. Ímé minden lélek enyém, úgy az atyának lelke, mind a fiúnak lelke enyém, amely lélek vétkezik, annak kell meghalnia... És ti ezt mondjátok: Miért ne viselje a fiú, az apa vétkét? Ám a fiú, törvény szerint és igazságot cselekedett, minden parancsolatomat megtartotta és cselekedte azokat, élvén éljen... A fiú ne viselje az apa vétkét, se az apa ne viselje a fiú vétkét, az igazon legyen az ő igazsága, a gonoszon pedig az ő gonoszsága... És azt mondjátok: Nem igazságos az Úrnak útja: Halljátok meg Izráel háza: Az én utam

---

²⁴ Ralf Miggelbrink: *Gott kämpft um den Menschen, Christ in der Gegenwart*, 41/1999. 333-334. o. Idézi: Mártonffy Marcell: *Katolikus–evangélikus nyilatkozat a megigazulásról*, Mérleg, 99/4. 426. o.

nem igazságos-e? Nem inkább a ti útaitok nem igazságosak-e?... Ennekokáért mindegyikötöket az ő útai szerint ítélem." (Ezék 18,2-4; 19; 20; 25; 30)

Ez utóbbi ige félreérthetetlenül szól a személyes felelősség kizárólagosságáról. Nyilvánvalóvá teszi, hogy az emberi hagyomány vagy szokásjog, az emberi "igazság" esetleg még megengedné azt, hogy a fiú viselje az apa vétjét, de Istennél, az ő abszolút igazságossága következtében, ez szóba nem jöhet.

Meg kell jegyeznünk itt, hogy egyesek eme világos kijelentések ellenére hivatkoznak egy igehelyre, amelyet bizonyítéknak tekintenek a bűnadósság fiakra való áthárítását illetően. Ez az igehely: 2Sám 21,1-14. Ezzel kapcsolatban azonban két lényeges pontra kell felhívni a figyelmet: a.) A gibeoniták a maguk logikája szerint igényelték a megtorló igazságszolgáltatás végrehajtását hét, Saul leszármazottai közül való emberen. b.) Saul nem egymaga kegyetlenkedett a gibeonitákkal, mert azt mondja az Írás, hogy az átok *"Saulért és az ő vérszopó házanépéért"* nehezedett Izráelre *"mivelhogy megölte a gibeonitákat"*. (2Sám 21,1) Dávid bizonyára megvizsgálta, és olyan személyeket adott át a gibeoniták igazságszolgáltatásának, akik e bűn részesei voltak, még ha a szűkszavú bibliai leírás nem is tér ki külön erre.

3. Kétségtelenül létezik viszont az öröklött bűnre való hajlam. Ez az örökség valóban Ádám óta hat ki minden emberre. Rm 5,12 utal arra, hogy ez a titokzatos hajlam olyan hatalmas, hogy ennek következtében – Isten kegyelme híján – egy ember sem tud ellenállni a bűnnek és minden ember vétkessé válik. Isten kegyelmét pedig – noha Isten oldaláról tekintve minden embernek rendelkezésére áll – nem veszi az ember folyamatosan és tökéletesen igénybe éppen a megromlott természete miatt. Ha pedig nem ismeri gyermekségétől fogva ezt a lehetőséget, illetve ha nem jutott élő hitre, akkor nem is tud élni ezzel a lehetőséggel mindaddig, míg tudomást nem szerez róla és amíg az újjászületés vagy megtérés meg nem valósul életében.

Pál apostol Róma 5,12-ben foglalt kijelentésének a gondos megfigyelése kizárja azt az értelmezését ennek az igének, hogy Ádám ősapa bűnadóssága miatt kerülne minden ember a halál törvényének a hatálya alá. Ha nem lenne ott a kijelentés végén *"mivelhogy mindenki vétkezett"*, még bizonyosságul lehetne felhozni ezt az ígét az eredendő bűn római katolikus értelmezése mellett. A szöveg azonban így hangzik: *"Egy ember által jött be a világra a bűn, és a bűn által a halál, és akképpen a halál minden emberre elhatott, mivelhogy mindenki vétkezett."* Tehát a halál nem azért hat el minden emberre, mert Ádámmal bejött a bűn a világra, és átöröklődik minden emberre az ő bűnadóssága, hanem azért, mert "mindenki vétkezett", azaz kinek-kinek a személyes törvényszegései miatt. Ádám által a bűnre való hajlam hatott el mindannyiunkra, ami az isteni kegyelem igénybevétele nélkül ellenállhatatlan.

Az öröklött bűnre való hajlam viszont soha nem marad *"megfogadás"* nélküli állapotban az emberben: a *szokás törvénye hozzáadódik a genetikai törvényhez*. Erre utal Jer 17,1 szemléletes megfogalmazása: *"Júda vétke vastollal, gyémánthegggyel van felírva, fel van vésve szívük táblájára"* Jeremiás könyvében található egy másik fontos kijelentés is a szokás törvényére vonatkozóan: *"Elváltoztathatja-e bőrét a szarvas és a párdúc az ő foltosságát? Úgy ti is cselekedhettek jól, akik megszoktátok a gonoszt."* (13,23)

Ezért beszélhetünk *öröklött és szerzett természetről*, amelyben kétségkívül benne van már személyes vétkeink hatása is. Ezért jogosan beszélhetünk *bűnös természetről*, avagy *bűnös kívánságokról*. Személyes felelősségünk is van tehát

abban, hogy öröklött és szerzett természetünk romlottsága milyen fokú, megköztözöttsége mennyire erős.

Tegyük ehhez hozzá, hogy az öröklött hajlam sem egyszerűen abban az állapotban van, ahogyan az őszülők vétke azt meghatározta, hanem hozzájárul közvetlen elődeink jellemének az öröklött természetünkre való kihatása is. Erre a súlyos kockázatra és felelősségre utal a II. parancsolat indoklása, azzal az utalással, hogy a szülők vétke *"harmad és negyedízig"* kihat utódaikra.

Megjegyzendő, hogy a személyes felelősség elve itt is jelen van azáltal, hogy ez az "átok" azokon a fiakon teljesedik be, akik *"gyűlölik"* Istent, vagyis elutasítják az ő kegyelmét, amely által ezt a rossz hatást legyőzhetnék, illetve amely annak az erejét megolthatná. Ezen a háttéren érthetőek az alábbi sorok: *"Elkerülhetetlen, hogy a gyermekek szenvedjenek a szülők bűnei következtében, de nem a szülő bűnéért éri őket büntetés, kivéve, ha ők maguk is részt vesznek szüleik bűneiben. Rendszerint az a helyzet, hogy a gyermekek szüleik nyomdokait követik. Öröklés és a rossz példaadás folytán a fiak részesekké válnak atyáik bűneiben. Rossz hajlam, romlott étvágy és leromlott erkölcsiség örökségként harmad- és negyedízig apáról fiúra száll. Ez a félelmetes igazság komoly erővel kellene hogy embereket bűnös útjaiktól visszatartson."*²⁵

Ádámnak konkrét bűnét tehát semmiképpen nem örököljük, sőt a bűne nyomán minden utódjára kiható bűnre való hajlam sem eredeti állapotában hárul ránk, hanem apáink vétke és saját vétkeink hatása adódik hozzá, ezek mintegy specializálják bizonyos egyéni irányokban és természetesen súlyosbítják is.

4. A Római levél 7. fejezetének második részében Pál apostol arról ír, hogy az így kialakult öröklött és szerzett bűnös természetnek az ereje sokkal nagyobb, mint ahogy általában felületesen gondolkodva véljük. Igazából csak akkor ismerjük meg a hatalmát, amikor már igazán *"gyönyörködünk"* Isten törvényében és *"gyűlöljük"* annak ellentétét, a bűnt, illetve elszántan a jót akarjuk cselekedni. Olyan nagy hatalom ez a bűnös természet, hogy amikor *"elménkkel"*, szívünkkel-lelkünkkel, egész igazi *"énünkkel"* Isten és az ő erkölcsi törvénye oldalára akarunk állni, akkor is *"rabul ad minket"* a bűn törvényének. (Természetesen hozzáértendő: abban az esetben van ez így, ha az adott pillanatban nem vagyunk élő összeköttetésben Isten kegyelmével, szabadító erejével a Szentlélek által.)

Pál apostol egyértelműen valóságos bűnnek nevezi azt a bennünk lakozó gonoszt, amit az öröklött és szerzett természet képvisel bennünk: *"Ha pedig azt cselekszem, amit nem akarok, nem én művelem már azt, hanem a bennem lakozó bűn. Megtalálom azért magamban, aki a jót akarom cselekedni ezt a törvényt, hogy a bűn megvan bennem. Mert gyönyörködöm az Isten törvényében a belső ember szerint, de látok egy másik törvényt az én tagjaimban, amely ellenkezik az elmém törvényével és engem rabul ad a bűn törvényének, amely van az én tagjaimban."* (20-23)

Pál apostol ugyanitt *"halál testének"*, a Filippibelihez írt levélben (3,21) pedig *"nyomorúságos testnek"* is nevezi a megromlott – öröklött és szerzett – természetünket hordozó, a bűn törvényétől olyannyira áthatott jelenlegi testünket.

5. A keresztség (a Jézus példaadása és tanítása szerinti felnőtt keresztségre utalunk itt) nem törölheti el tehát az Ádamtól örökölt bűnadósságnak értelmezett eredendő bűnt, mivel ilyesmi a Biblia fogalomvilágában nem is létezik. (Az a tény, hogy a római

---

²⁵ E. G. White: Pátriárkák és próféták, Bibliaiskolák Közössége, Budapest, 1993. 318. o.

katolikus tanítás szerint a keresztség teljességgel eltünteti az eredendő bűnt, tanúskodik arról, hogy ennek lényegét nem a bűnre való hajlamban, hanem az átörökölt bűnadósságban látják.) Ugyancsak nem törli, nem törölheti el az öröklött és szerzett bűnös természetet sem, hiszen nem a testben idéz elő változást az az újjászületés, amit megpecsétel, hanem a lélekben. Az imént idézett Fil 3,20-21 szerint csak a dicsőségében visszatérő, halott igazakat feltámasztó és az élő igazak elváltozását teremtő hatalommal megvalósító Jézus fogja *"elváltoztatni a mi nyomorúságos testünket, hogy hasonlóvá tegye azt az ő dicsőséges (feltámasztott) testéhez"*.

A keresztség az ember Istenhez és bűnhöz való viszonyában idéz elő gyökeres változást. Istennel szövetségre lép, ezentúl mindenkor szabad *"bejárása van Isten kegyelméhez"* (Rm 5,2). Mindenkor elnyerheti a Szentlélek segítségét a bűnös természetével, illetve az azon keresztül ható kísértésekkel való harcban. A bűnnel szemben örökös *"ellenségeskedés"* (1Móz 3,15) született meg lelkében, a vele való végérvényes, elvi szakítást pecsételte meg keresztségével. Ezáltal *"megerőtlenült benne a bűnnek teste"* (Rm 6,6), felszabadult a *"bűn uralma"* alól, de vele való küzdelme nem szűnik meg a Jézus adventjekor bekövetkező újjáteremtésig.

6. Az ember tehát önerejéből Isten erkölcsi mértékének megfelelő jó cselekedeteket nem valósíthat meg, ezekkel érdemeket nem szerezhetsen Isten előtt. Pál teljes határozottsággal jelenti ki, hogy ő azt ismerte fel magában – amely felismerésre minden valóban megtért keresztyénnek is el kell jutnia –, hogy *"nem lakik őbenne, azaz az ő testében semmi jó."* (Rm 7,18) Ezen a háttéren érthető vallomása, vágyakozásának az a kifejezése, amelyet a Fil 3,9-ben olvasunk: *"Hogy találtassam őbenne, mint akinek nincsen saját igazságom a törvényből, hanem van igazságom a Krisztusban való hit által, Istentől való igazságom a hit alapján."*

Íme a lutheri *"simul iustus et peccator"* (egyszerre igaz és bűnös) tétel igazsága, egyértelmű biblikus igazolása. Mindez nem azt jelenti, hogy az embernek nem lehetnek valódi, Isten előtt elfogadott jó és igaz cselekedetei, sőt szükséges is, hogy legyenek ilyenek. Jelenti viszont azt, hogy ezek indíttatásukban és véghezvitelükben egyaránt Isten kegyelmének, Szentlelkének a munkái bennünk, amiért a dicsőség egyedül őt illeti meg: *"Isten az, aki munkálja bennetek mind az akarást, mind a véghezvitelt jókedvéből... Annak pedig, aki véghetetlen bőséggel mindent megcselekedhet, feljebb, hogyanem mint kérjük, vagy elgondoljuk, a mibennünk munkálkodó erő szerint, annak legyen dicsőség az egyházban a Krisztus Jézusban nemzetségről nemzetségre örökkön örökké, Ámen."* (Fil 2,13; Ef 3,20-21)